

تاریخ معماری مساجد

تألیف حشمت الله متدین

همکار: پریسا متدین

www.ketab.ir

سرسانه	متدین، حشمت‌الله، ۱۳۳۹-
عنوان و نام پدیدآور	تاریخ معماری مساجد/تالیف حشمت‌الله متدین، همکار پریسا متدین؛ ویراستاری پریسا متدین.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۱۴۸ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۸۸۴۳-۴-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۴۲-۱۴۸.
موضوع	---
موضوع	معماری مساجد -- تاریخ Mosque architecture -- History
	معماری مساجد -- طرح و نقشه Mosque architecture -- Design & plans
شناسه افزوده	متدین، پریسا، ۱۳۷۸-
رده‌بندی کنگره	NA۴۶۷۰ :
رده‌بندی دیویی	۷۲۶/۲ :
شماره کتابشناسی ملی	۸۷۳۹۳۴۴ :

www.ketab.ir

تاریخ معماری مساجد

مؤلف: حشمت‌الله متدین (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)
همکار: پریسا متدین
ویراستاری: پریسا متدین
گرافیک و صفحه‌آرایی: پریسا متدین
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۸۴۳-۴-۸
نوبت و سال چاپ: اول، ۱۴۰۰
شمارگان: ۵۰۰
قیمت: ۸۵ هزار تومان

تصویر روی جلد: مسجد شیخ لطف‌الله اصفهان - اثر علی اسکندری
تصویر پشت جلد: مسجد-کلیسای ایاصوفیه استانبول

انتشارات پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر
نشانی: تهران، خیابان آزادی، خیابان دکتر قریب، شماره ۲۳.
تهیه آثار: www.nazar.ac.ir
ارتباط: publications.nazar.ac.ir@gmail.com

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۳	فصل ۱ - مساجد شامی - مغربی
۳۷	فصل ۲ - مساجد قاهره
۶۹	فصل ۳ - مساجد ایران
۱۰۹	فصل ۴ - مساجد ترکی
۱۳۷	شرح و مآخذ تصاویر سرفصل‌ها و جلد
۱۳۸	مآخذ تصاویر
۱۴۲	فهرست منابع

به نام خدا

پیشگفتار

تأثیر فرهنگ‌ها بر یکدیگر که اغلب توسط عوامل مختلفی مثل کشورگشائی و تعاملات سیاسی انجام می‌گرفته، باعث تولد و زایش متون جدید فرهنگی در قالب بناها شده است. تعامل فرهنگی جهان اسلام در مرحله نخست، عموماً توسط فتوحات به‌وجود آمد اما پیامد آن، شکل‌گیری متون فرهنگی و هنری گردید که خود را در قالب معماری ابنیه و به‌خصوص مساجد دنیای اسلام نشان می‌دهد.

این تلاقی فرهنگی از طریق مجاری و عوامل گوناگون اجتماعی در شکل‌دهی و ایجاد مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی و حتی ساختارهای کالبدی مساجد نقش مهمی دارد. در سیری تکوینی، برخی از فرهنگ‌ها در تلاقی با دیگر جوامع فرهنگی، عناصر و مؤلفه‌هایی را جذب، و برخی را طرد می‌کنند.

علی‌رغم اساس قرار دادن معیارها و تعالیم دین اسلام در ساخت بناها، شاهد تفاوت معماری مساجد در سرزمین‌های اسلامی هستیم. معماری هر ناحیه از جهان اسلام، با شماری از ویژگی‌ها متمایز می‌گردد و علل این تفاوت نسبت به نواحی دیگر، به‌درستی تبیین نشده است. در اینجا این سؤال پیش می‌آید که تشابهات، تفاوت‌ها و تأثیر و تأثرهای متقابل بین معماری مساجد در دنیای اسلام چگونه اشکال متفاوتی را پدید آورده‌اند؟

در اغلب موارد، شکل مساجد، تحت تأثیر عوامل بومی و جغرافیایی بوده و طی زمان، به نمادی از همان بوم تبدیل شده است. اسلام محدودیتی برای تعیین شکل ایجاد نکرده؛ از این رو مردم هر سرزمین برای ایجاد مساجد به سراغ ساختارهای ابنیه بومی-آئینی خود رفته‌اند. مقایسه تطبیقی مساجد در سرزمین‌های پهناور اسلامی با اقلیم‌های متنوع آن‌ها، نشان‌دهنده الگوهای مابان‌دهی فضا، فناوری ساخت و تزئینات مختلفی با توجه به ساختار بومی هر منطقه بوده است. گرچه الگوی تزئینات ضمن حذف مجسمه‌ها و نقش‌های انسانی - حیوانی و با جایگزینی خطوط اسلامی و نقش‌های گیاهی و هندسی همراه شده است.

از دیگر سو، جنبه‌های شخصیتی حکام مختلف مسلمان که در مناطق مختلف فرمانروایی داشتند و نیز آرزوها و بلندپروازی‌های آنان به خوبی در تلاش پویایشان برای نیل به شکل، فرم و هیئتی خاص در طرح مساجد، مشهود است. به همین منظور، بعضاً شاهد دعوت سلاطین از معماران بنام دیگر سرزمین‌ها، و ادغام گونه‌های مختلف معماری مساجد، در دوره‌ای خاص هستیم. این دگرگونی بیش از همه در طرح و شکل مساجد جامع حکومتی به چشم می‌خورد، که از همان روزهای نخست تاریخ اسلام نماد مذهب، قدرت، مشروعیت و حقانیت سیاسی آنان به شمار می‌رفت.

عمده مطالب کتاب حاضر که نگاهی به اصلیت معماری مساجد دارد، ثمره مطالعه و تدریس کلاس آشنایی با هنر و معماری اسلامی ایران و جهان است که طی ۲۲ سال عمدتاً در دانشگاه تهران توسط اینجانب انجام گرفته است. در ادامه ضمن تکمیل مطالب و انتخاب تصاویر، مراحل تدوین فصول انجام یافت. همچنین فرزندم پریسا متدین علاوه بر تکمیل مطالب، در امور گرافیک، صفحه‌بندی و تهیه بسیاری از منابع تصویری در جمع‌آوری این اثر همکاری داشته است.